

Andile Mji ndi mudivhimakone wa mbalo.

Heyi ndi nganea ya musu Andile a tshi kha ɔi vha mutukana, na ndila ye a funa ngayo mbalo.

Andile o bebwa Gqeberha, ngei Kapa Vhubvaquvha.

O vha a tshi dzula na mme na khotsi awe. Vho vha vha tshi dzula New Brighton.

Tsini nyana, ho vha hu na muḡana wo no pfi Tyeni. Makhulu wawe vha mukalaha vho vha vha tshi dzula henefho.

Andile o vha a tshi funa u dalela makhulu wawe, vhe vha vha vhe na danga la kholomo.

Vho vha vha tshi vhudzisa Andile uri, “Kholomo dza tsadzi na dza nduna ndi nngana? Hu na nngana dangani?”

Andile o thoma nga u guda u vhala u swika kha 10 a tshi shumisa minwe yawe. Nga murahu u swika kha 20 nga u tanganya minwe na zwikunwe. Nga murahu a kona u vhala nga u andisa luṭanu.

Nga matshelonitsheloni, mukuku wo vha u tshi lila. Vho vha vha tshi vuwa nga awara ya vhuṭanu. Vha ḁlugisela u yo hama kholomo.

Nga murahu vha ya thavhani i re tsini u yo fulisa kholomo.

Vho vha vha tshi shumisa ḁuvha u itela u ḁivha tshifhinga.

Nga masiari, makhulu wawe vho vha vha tshi mu vhidza uri
a ɗe a ɓe. Yo vha i tshi vha i awara ya vhufumimbili.

O vha a tshi ɗivha tshifhinga tsha u ya hayani. Ndi musi
ɗuvha ɓi tshi kovhela.

O vha a tshi vhala kholomo u itela u vhona arali dzo vhuya
dzothe.

Musi Andile a tshi thoma tshikolo, khotsi awe vho mu rengela watshi. O shumisa watshi yawe u itela u guda u vhalala nga u andisa nga vhuvhili, vhuraru na vhuṅa.

Watshi yawe yo vha i na nomboro u bva kha nthihi u swika kha fumimbili.

O vha a tshi ḡivha uri arali lunanga lwo sumba kha fumimbili ho vha hu awara, ngeno lwo sumba kha rathi ndi hafu u bva kha awara, a tshi ḡivha na miminethe i re vhukati.

Andile o vha a tshi kona u vhala mbalo nga tshoho.

O vha a tshi dzi vhala a tshi ya phanda na murahu nga tshoho.

Nga tshifhinga tshine kholomo dza dzwala ngatsho, Andile o vha tshi kona u dzi vhala dzothe o katela na namana.

O vha a tshi kona u vhidza maduvha a vhege na a minwedzi nga u tevhekana.

Nga Lavhutani o vha a tshi paka zwiambaro zwawe u itela u dalela makhulu wawe nga Mugivhela na Swondaha.

Nga Musumbuluwo o vha a tshi vhuyelela hayani uri a ye tshikoloni.

Musi zwikolo zwo vala o vha a tshi dalela makhulu wawe.

Musi Andile a tshi thoma tshikolo, ho vha hu tshi shumiswa matombo na zwitanda u vhalala.

O vha a tshi shumisa minwe yawe u n̄wala fhasi. A ḡgudisa u ṱanganya mbalo a tshi n̄wala mavuni.

Kiḽasi yo vha i nga fhasi ha muri. Musi mvula i tshi na vho vha vha sa yi tshikoloni.

Musi mutukana a bvaho Brighton o no aluwa, o ya Yunivesithi u guda dzimbalo. O guda lwa minwaha minzhi.

Vho Phurofesa Mji vha shuma muhashoni wa mbalo u vhidzwaho dzimbalombalo.

Vha kha ɔi kona u ni vhudza uri ndi tshifhinga-ɔe u fana na zwe vha itisa zwone kale, nga u sedza he ɔuvha ɭa ima hone.

Namusi, Andile ndi Vho Phurofesa Mji. Vha shumisa zwanga zwavho u thaipha kha khomphyutha.

Vha shumisa mbalo na dzigirafu u nwala mafhungo. Vha shumisa mbalo u itela u tandulala thaidzo.

Vha shumisa dzimbalombalo u fhindula mbudziso dzi ngaho ine ya ri, 'Mbalotshikati ya vhana kha hetshi tshikolo ndi ifhio?'

Vho Phurofesa Mji vha shumisa dzikhomphyutha na mbalo.

Vha ri, “Khomphyutha ndi dza ndeme, fhedzi nga zwiñwe zwifhinga dzi a khirasha zwi re ngomu zwa xela zwoṱhe! Nḡivho yanga i dzula muhumbuloni wanga lwa tshoṱhe.

Kha dzimbalo a huna tshine tsha shanduka. Nomboro dzi dzula dzo tou ralo.

Vho Phurofesa Mji vha na hoyu mulaedza:

“Uri ni ðivhe mbalo, ni fanela u ðidowedza u shuma ngadzo.

Mbalo ndi u ðivha ‘u ita’. Mbalo ndi maitele.

Ni fanela u guda u humbula nga mbalo. Nga murahu ni ðo vha muhaga!”

—Mbudziso

1. Andile o guda lini lwa u thoma nga ha mbalo na u vhalala?
2. Naa ndi zwa ndeme u shumisa mbalo nṱhani ha u shumisa khomphyutha na khalkhuṽeitha? Ṽalusani phindulo yaṅu?
3. Vhalani nga u andisa nga vhuvhili, vhuraru na vhuṅa u swika kha fumi-mbili. Ni tshi fhedza ni vhale ni tshi humela murahu!
4. Mushumo wa Dzimbalombalo u katela mini?
5. Muvhuso u shumisa hani mafhungo a Dzimbalombalo?
6. Ndi ifhio mishumo mivhili ine ya ṽoda nḡivho ya dzimbalo? Ṽalusani.
7. Ndi thero ifhio ine na i takalela? Ṽalusani nḡila ine na ḡḡowedza yone uri ni khwinise khayo.
8. Hu ambiwa uri 'mbalo dzi kha tshiṅwe na tshiṅwe.' Nḡani tsumbo tharu dzi sumbedzaho uri ndi ngani zwenezwi zwi ngoho.

—Bugu dza tsielano iyi

- Andile Mji
- Asnath Mahapa
- Bongani Mayosi
- Charlotte Maxeke
- Mmantsane Moche Diale
- Mulalo Doyoyo
- Tebello Nyokong
- Tshilidzi Marwala

Heyi bugu ya nganea yo itwa na u nwalwa nga
Lutswana, sa tshipiḽa tsha phurodzhekthe ya Zenex
Ulwazi Lwethu ya bugu dza u vhalala ya 2020.